

KONFERENCJA

Mobilność osób o szczególnych potrzebach

26-27 października 2023 r.
WARSZAWA

KONFERENCJA POD HONOROWYM PATRONATEM:

Rektora – Komendanta WAT
gen. bryg. prof. dr hab. inż. Przemysława Wachulaka

MARLENA MAŁAG
PATRONAT HONOROWY

Ministra Rodziny i Polityki Społecznej

Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej

ORGANIZATORZY KONFERENCJI

Na konferencję zaprasza

CENTRUM WIEDZY O DOSTĘPNOŚCI DO TRANSPORTU
I MOBILNOŚCI OSÓB O SZCZEGÓLNYCH POTRZEBACH

Aspekty ergonomiczne w projektowaniu uniwersalnym

Janusz Torzewski¹, Kamil Sybilski²

¹ Wojskowa Akademia Techniczna, Wydział Inżynierii Mechanicznej, Instytut Robotów i Konstrukcji Maszyn

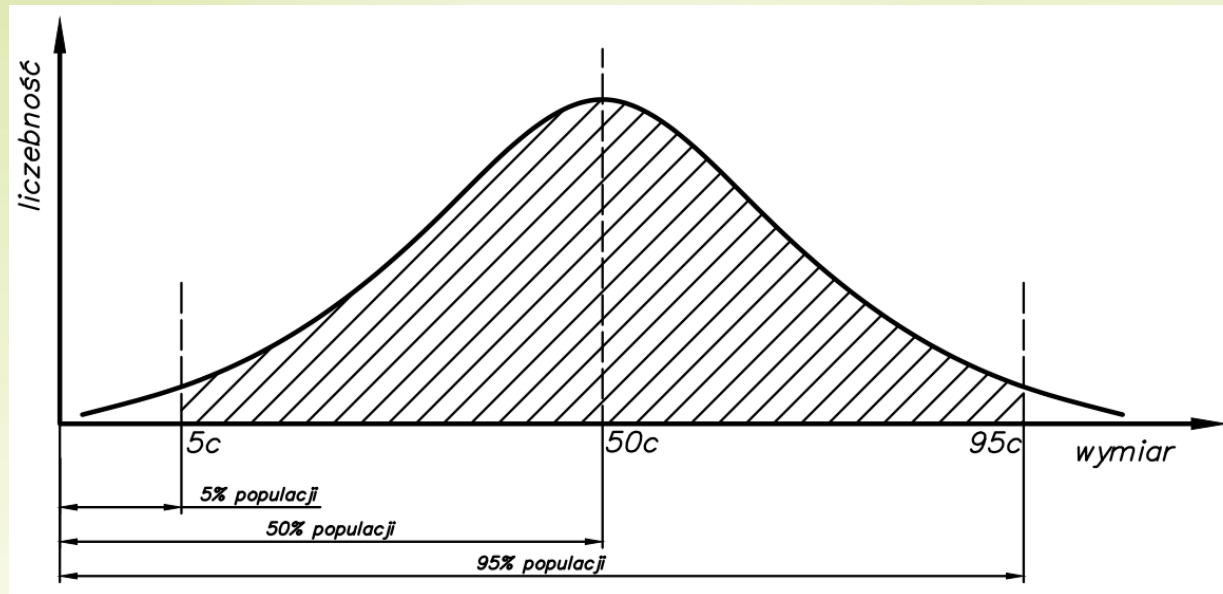
² Wojskowa Akademia Techniczna, Wydział Inżynierii Mechanicznej, Instytut Mechaniki i Inżynierii Obliczeniowej

Ergonomia, nauka zajmująca się przystosowaniem narzędzi, maszyn, mebli, technologii oraz warunków pracy do anatomicznych możliwości człowieka i środowiska, w którym przebywa. Jej celem jest zwiększenie wydajności pracowników i wyeliminowanie źródeł wielu chorób zawodowych.

Projektowanie uniwersalne oznacza projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania. Nie wyklucza ono pomocy technicznej dla poszczególnych grup osób z niepełnosprawnościami, jeżeli jest ona potrzebna.

Antropometria jest nauką, która gromadzi i systematyzuje informacje na temat budowy, wielkości i proporcji ciała człowieka. W oparciu o zgromadzone dane tworzone są atlasy wymiarów człowieka dotyczące pomiarów: szerokościowych, wysokościowych, głębokościowych, objętościowych.

„Atlasy miar człowieka” zawierają tablice antropometryczne, które obejmują charakterystyki centylowe dorosłej populacji osób z określonego obszaru geograficznego uwzględniające podział na płeć.

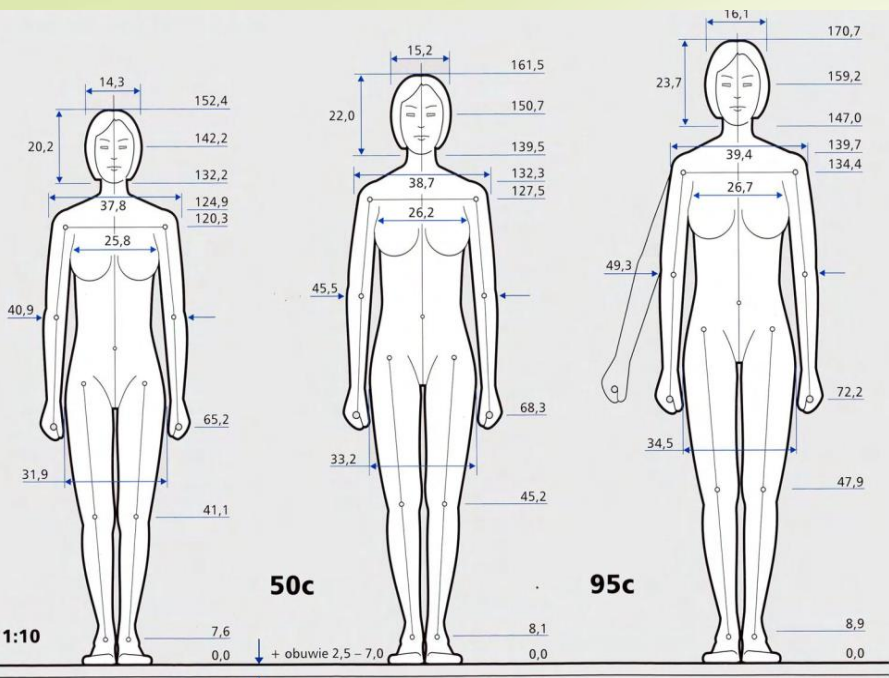

Rys. 1. Wskazanie wielkości centylowych na przykładowym wykresie rozrzutu wymiaru z oznaczeniem obszarów użytecznego w działaniach projektowych.

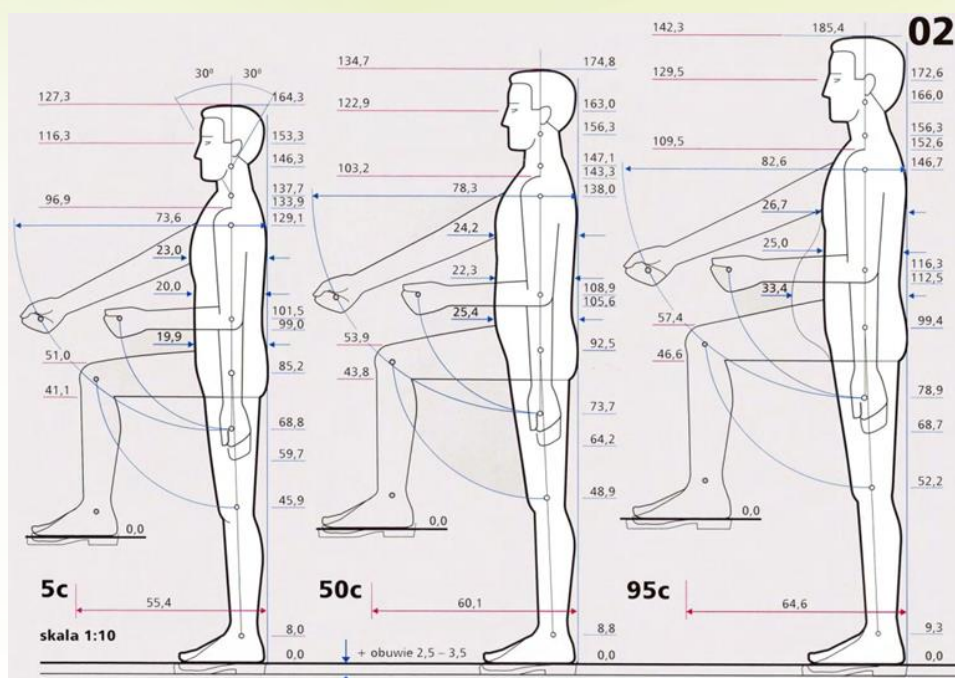
WYBRANE DANE ANTROPOMETRYCZNE

W „Atlasie miar człowieka” [1] znajdują się dane antropometryczne, które zgodnie z intencją autorów stanowią zbiór aktualnych, wyselekcjonowanych informacji użytecznych w projektowaniu i ocenie ergonomicznej. Wytyczne szczegółowe można znaleźć w „Atlasie antropometrycznym dorosłej ludności Polski dla potrzeb projektowania” [2]

a)

b)

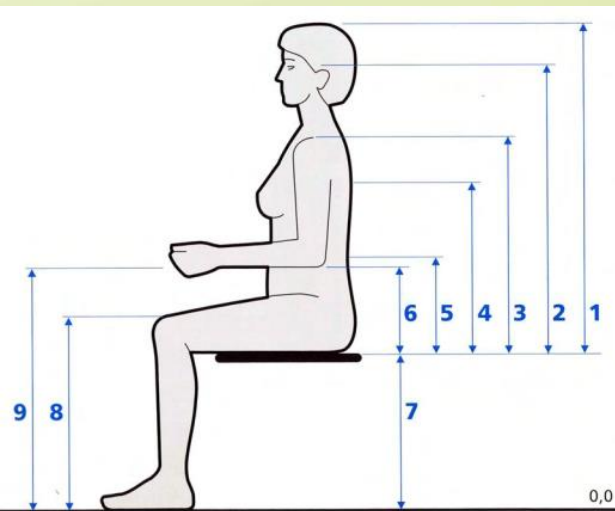

Rys. 2. Przykłady modeli centylowych: model centylowy kobiety pozycja stojąca frontalna (a) i model centylowy mężczyzny pozycja stojąca boczna (b) .

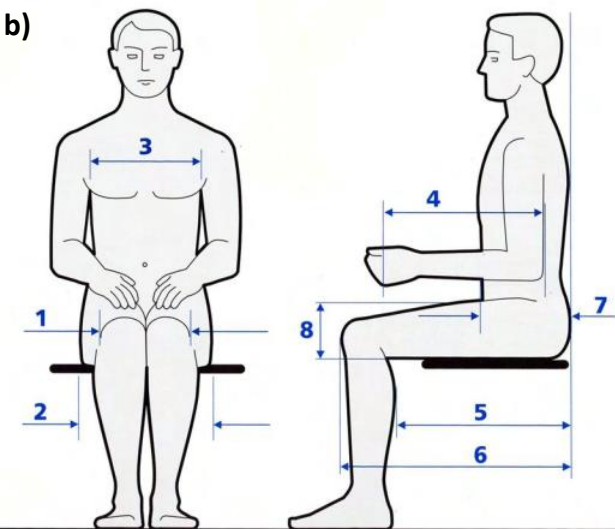

WYBRANE DANE ANTROPOMETRYCZNE

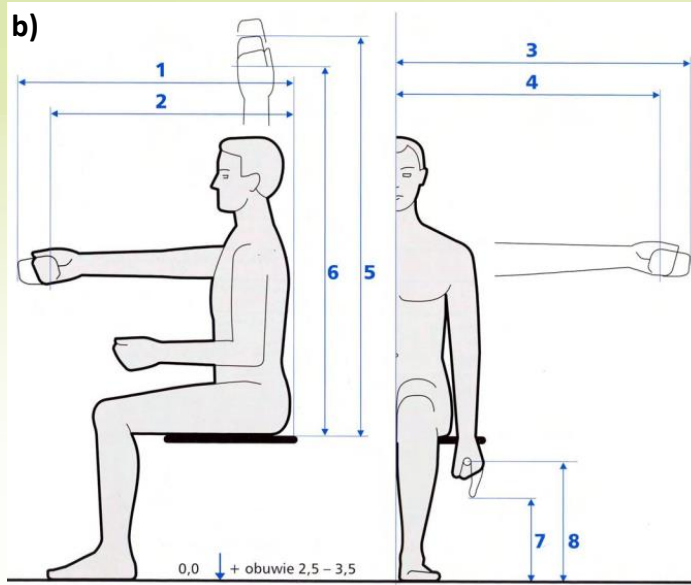
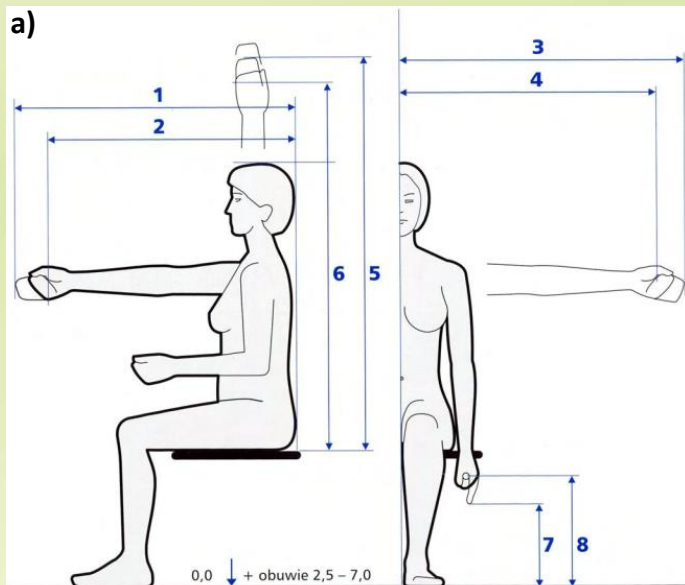
Lp.	nazwa wymiaru	Kobiety			Mężczyźni		
		5c	50c	95c	5c	50c	95c
1	wysokość siedzeniowa	798	847	897	849	909	970
2	wysokość oczna	696	741	787	738	792	850
3	wysokość barkowa	515	556	596	542	594	645
4	wysokość kyfozy piersiowej	408	457	499	432	485	552
5	wysokość lordozy lędźwiowej	190	253	315	186	239	301
6	wysokość łokciowa	190	219	240	196	217	250
7	wysokość podkolanowa od podstawy	363	404	431	397	438	481
8	wysokość kolanowa od podstawy	466	512	544	500	548	595
9	wysokość łokciowa od podstawy	553	623	671	593	655	731

Lp.	nazwa wymiaru	Kobiety			Mężczyźni		
		5c	50c	95c	5c	50c	95c
1	szerokość kolan	197	224	252	209	242	289
2	szerokość biodrowa	325	365	410	319	353	392
3	szerokość klatki piersiowej	232	262	298	260	292	326
4	długość: łokieć – oś uchwytu	287	355	403	327	384	431
5	długość siedzeniowa	421	462	508	420	472	523
6	długość: pośladek - kolano	532	578	624	554	601	646
7	głębokość; pośladek - brzuch	197	256	343	230	284	344
8	grubość uda	124	144	177	113	144	179

WYBRANE DANE ANTROPOMETRYCZNE

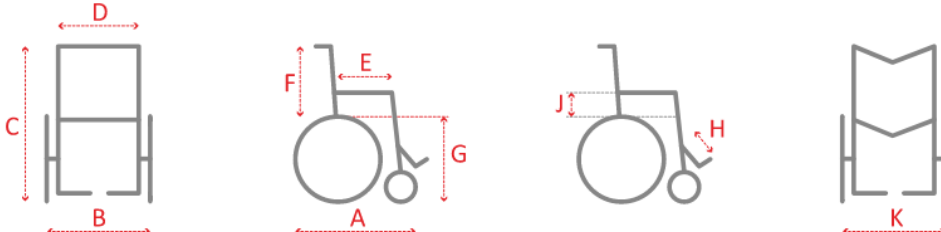

Lp.	nazwa wymiaru	Kobiety			Mężczyźni		
		5c	50c	95c	5c	50c	95c
1	zasięg przedni przy ręce wyprostowanej	754	807	859	814	878	934
2	zasięg przedni do osi chwytu ręki	671	721	768	722	782	832
3	zasięg boczny przy ręce wyprostowanej	769	819	885	834	901	963
4	zasięg boczny do osi chwytu ręki	686	733	794	742	805	861
5	zasięg górny przy ręce wyprostowanej	1202	1284	1363	1292	1389	1471
6	zasięg górny do osi chwytu ręki	1119	1198	1272	1200	1293	1370
7	zasięg dolny przy ręce wyprostowanej	243	256	276	246	260	275
8	zasięg dolny do osi chwytu ręki	326	342	367	338	356	377

1. Badania antropometryczne osób starszych lub osób z niepełnosprawnościami obejmują znacznie mniejsze grupy badawcze.
2. Badania z udziałem osób niepełnosprawnych zwykle skupiały się na określonych grupach osób niepełnosprawnych, a to w połączeniu z brakiem ustandaryzowanych definicji wymiarów i metod pomiaru, bardzo utrudnia łączenie informacji z badaniami wykonywanymi w różnych krajach.
3. Największą grupą osób o szczególnych potrzebach, które rozpatrywane są jako osoby dążące do samodzielnego przemieszczania się stanowią osoby poruszające się na wózkach. Dotyczy to zarówno osób o różnym stopniu niepełnosprawności, jak i osób starszych poruszających się na wózkach.
4. Zauważalny niedobór informacji antropometrycznych na temat osób poruszających się na wózku inwalidzkim ograniczają zdolność projektantów do tworzenia odpowiedniego środowiska, produktów i środków transportu, które mogą być efektywnie i bezpiecznie używane przez tę różnorodną grupę użytkowników.

W przypadku osób z dysfunkcją dolnych partii ciała pozwalającą jednak na samodzielne poruszanie się na wózku inwalidzkim należy odnieść się w projektowaniu uniwersalnym do standardowych wymiarów wózków inwalidzkich.

	Siedzisko wymiary [cm]							Podnóżki	Podłokietniki	
	D	A	B	C	E	F	G	H	J	K
Szer. 16" (41cm)	41	111	60	94	42	45	53	28-37	24	25
Szer. 17" (43cm)	43	111	62	94	42	45	53	28-37	24	26
Szer. 18" (46cm)	46	111	65	94	42	45	53	28-37	24	27
Szer. 19" (48cm)	48	111	67	94	42	45	53	28-37	24	28
Szer. 20" (50cm)	50	111	69	94	42	45	53	28-37	24	29

Rys. 2. Przykładowe wymiary wózka inwalidzkiego REGULAR AR405 będącego w ofercie sklepu internetowego Armedical [3].

Wielu użytkowników wózków inwalidzkich musi wykonywać codzienne i zawodowe czynności wyłącznie na wózku inwalidzkim. Z tego względu osoba na wózku inwalidzkim powinna być traktowana jako integralna jednostka wraz z używanym wózkiem (system człowiek-wózek inwalidzki).

Tabela 5. Charakterystyka antropometryczna osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem wymiarów wózka inwalidzkiego [4]

nazwa wymiaru	Kobiety		Mężczyźni	
	5c	95c	5c	95c
od podłogi do wierzchołka głowy	1198	1424	1299	1490
od podłogi do poziomu oczu	1100	1387	1197	1387
od podłogi do poziomu barków	963	1149	1025	1212
od podłogi do poziomu łokcia	663	811	674	827
zasięg od podłogi przy ręce wyprostowanej	1412	1722	1558	1854
zasięg do przodu z przodu wózka inwalidzkiego	128	283	223	410
zasięg boczny od boku wózka inwalidzkiego	204	370	317	477

Wyniki badań antropometrycznych osób niepełnosprawnych można znaleźć w artykułach naukowych zawierających często metodykę pomiarów i opis grupy badawczej wraz z jej liczebnością [4,5,6]. Wybrane dane antropometryczne osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich z napędem ręcznym i elektrycznym zostały zaprezentowane w Tabeli 6.

Tabela 6. Dane antropometryczne mężczyzn na wózkach manualnych i elektrycznych [7]

Nazwa cechy	Wózek manualny (kobiety)		Wózek elektryczny (kobiety)		Wózek manualny (mężczyźni)		Wózek elektryczny (mężczyźni)	
	5c	95c	5c	95c	5c	95c	5c	95c
Wysokość siedzeniowa	663	833	694	867	601	845	589	868
Wysokość oczna siedząc – strona lewa	1048	1237	1118	1260	1109	1378	996	1241
Wysokość oczna siedząc – strona prawa	1046	1255	1125	1266	1098	1367	1020	1257
Szerokość biodrowa siedząc	216	383	224	387	184	328	212	418
Wysokość nadkolanowa – strona lewa	594	646	515	724	563	752	583	741
Wysokość nadkolanowa – strona prawa	532	710	521	857	550	748	555	810
Długość pośladek-kolano – strona lewa	552	692	511	712	449	736	347	761
Długość pośladek-kolano – strona prawa	565	674	547	705	470	743	387	779

Analizy dotyczące osób starszych uwzględniają wpływ procesu starzenia się na obniżanie ogólnej sprawności psychofizycznej organizmu. Ponadto populacja osób starszych ma inne wymiary ciała w porównaniu do ludzi młodych lub w wieku średnim. Zgodnie z obserwacjami E. Jarosz [8] charakteryzują się oni m innymi mniejszymi wymiarami długościowymi i wysokościowymi oraz, co ma istotne znaczenie w projektowaniu struktur przestrzennych, znacznie mniejszymi wymiarami funkcjonalnymi. Do nich należą tzw. sięgi, które wyznaczają granice możliwości dosięgnięcia.

Inny typ rozważań dotyczy poszukiwania stref użytkowania przestrzeni biorąc pod uwagę wymiary antropometryczne, względy biomechaniczne oraz rodzaj i częstotliwość wykonywania czynności manualnych – w tym przypadku zdefiniowano trzy strefy.

Tabela 7. Wyszczególnienie stref pracy dla osób starszych w pozycji stojącej [9]

Nazwa strefy	Parametry strefy	Zalecenia
Strefa górna	1200 – 1600 mm	Obszar umieszczenia sporadycznie używanych przełączników, przycisków i uchwytów
Strefa „komfortu”	850 – 1200 mm	Obszar umieszczenia często używanych przełączników, przycisków i uchwytów oraz inne elementy sterowane ręcznie.
Strefa dolna	610 – 850 mm	Obszar umieszczenia rzadko używanych przełączników, przycisków i uchwytów

Te same zasady i kryteria dotyczące pomiarów antropometrycznych można zastosować, żeby wyznaczyć strefy dosięgania dla starszego użytkownika pracującego w pozycji siedzącej.

Tabela 7. Wyszczególnienie stref pracy dla osób starszych w pozycji siedzącej [9]

Nazwa strefy	Parametry strefy	Zalecenia
Strefa górna	810 – 1280 mm	Obszar umieszczenia sporadycznie używanych przełączników, przycisków i uchwytów
Strefa „komfortu”	470 - 810 mm	Obszar umieszczenia często używanych przełączników, przycisków i uchwytów oraz inne elementy sterowane ręcznie.
Strefa dolna	290 - 470 mm	Obszar umieszczenia rzadko używanych przełączników, przycisków i uchwytów

Jeżeli wprowadzi się założenie, że osoba starsza ze względu na niesprawność narządu ruchu może poruszać się na wózku inwalidzkim, można wyliczyć strefy dosięgania uwzględniając standardową wysokość siedziska wózka. W tym przypadku można porównać strefy dosięgania z wymiarami stref osób niepełnosprawnych (Tabela 8.).

Tabela 8. Porównanie charakterystycznych wymiarów stref dosięgania osób starszych i niepełnosprawnych [9]

Nazwa strefy	Osoby starsze mm	Osoby niepełnosprawne mm	Próba połączona mm
Strefa górna	1000 - 1470	990 - 1412	990 - 1412
Strefa „komfortu”	660 - 1000	670 - 990	660- 990
Strefa dolna	480 - 660	480 - 670	480- 660

Zgodnie z zasadami ergonomii ważne jest wyznaczanie granic dosięgania ujętych także w płaszczyźnie horyzontalnej. Mierząc od oparcia siedziska strefa dosięgania w przód dla obu grup wynosi ok. 620 mm. Jest to granica usytuowania w płaszczyźnie czołowej wszelkiego rodzaju przedmiotów, urządzeń czy przełączników itp. Granicą boczną z kolei, licząc od osi ciała, jest wymiar 615 mm.

1. Zastosowanie zasad projektowania uniwersalnego w transporcie ma na celu zapewnienie jak największego komfortu wszystkim użytkownikom środków transportowych i infrastruktury. Założenie to można zrealizować jedynie biorąc pod uwagę dane dotyczące budowy ciała osób zdrowych i osób o szczególnych potrzebach.
2. Mając świadomość tak postawionego problemu można znaleźć informacje dotyczące pomiarów antropometrycznych wielu grup potencjalnych użytkowników i wytypować dane, które ułatwią konstruowanie środków transportu przystępnych w użytkowaniu jak również niewymagających dużego wysiłku fizycznego i umysłowego.
3. Opracowanie środków transportu indywidualnego i zbiorowego zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego z uwzględnieniem aspektów ergonomicznych stwarza szersze możliwości samodzielnego przemieszczania się dla wielu osób z trwałymi lub czasowymi ograniczeniami w poruszaniu się.
4. Uniwersalność i dostępność środków transportu powinna dotyczyć całego systemu, nie tylko konkretnej konstrukcji, ale również możliwości pozyskania informacji czy bezpiecznego rozpoczęcia i zakończenia podróży w pobliżu miejsca zamieszkania

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ

Bibliografia:

- [1] Gedliczka A. Pochopień: Atlas miar człowieka – dane do projektowania. Warszawa, CIOP 2001
- [2] Batogowska A., Słowikowski J.: Atlas antropometryczny dorosłej ludności Polski dla potrzeb projektowania. Prace i Materiały IWP 1994, z. 149.
- [3] Strona internetowa: <https://armedical.pl/oferta/wozek-inwalidzki-stalowy-regular/>, dostęp 27.06.2023
- [4] Davoudian Talab A. H., Nezhad A. B., Darvish N. A., Molaeifar H., Comparison of Anthropometric Dimensions in Healthy and Disabled Individuals, Jundishapur Journal of Health Sciences (JJHS) 9.3 (2017), <https://doi.org/10.5812/jjhs.59009>.
- [5] Paquet V., Feathers D., An anthropometric study of manual and powered wheelchair users, International Journal of Industrial Ergonomics 33 (2004) 191–204, <https://doi.org/10.1016/j.ergon.2003.10.003>
- [6] Nowak E., Workspaces for the disabled. Data for design purposes. Institute of Industrial Design, Works and Materials, 129, Warsaw, 1988
- [7] Jarosz E. Determination of the workspace of wheelchair users International Journal of Industrial Ergonomics 17 (1996) 123-133
- [8] Jarosz, E., Dane antropometryczne osób starszych dla potrzeb projektowania. Prace i Materiały Instytutu Wzornictwa Przemysłowego, Warszawa 1998, z. 153.
- [9] Nowak E., Antropometria w projektowaniu przestrzeni roboczej dla osób starszych i niepełnosprawnych, Łódź 2001